

**СВЕТИ РАВНОАПОСТОЛНИ
РУСКИ КНЕЗ ВЛАДИМИР
– ПОВОДОМ
ХИЉАДУГОДИШЊИЦЕ
УПОКОЈЕЊА (1015–2015)****THE HOLY EQUAL OF THE APOSTLES
SAINT VLADIMIR, THE GREAT
PRINCE OF RUSSIA – ON THE
THOUSANDTH ANNIVERSARY OF HIS
DEATH (1015–2015)****Радомир В. Поповић**, професор*Универзитет у Београду,
Православни богословски факултет
Мије Ковачевића 11Б, 11060 Београд
rpopovic@bfspc.bg.ac.rs***Radomir V. Popović**, Professor*University of Belgrade,
Faculty of Orthodox Theology
Mije Kovačevića 11B, 11060 Beograd
rpopovic@bfspc.bg.ac.rs***САЖЕТАК****Кључне речи:**христијанизација,
Руси, Византија,
Кијев, Цариград,
кнегиња Олга,
кнез Владимир,
православље,
монаштво

Коначној христијанизацији Руса крајем десетог века претходе вековни духовни утицаји који су долазили из суседне Византије и самог Цариграда. Ове духовне контакте бележе неки византијски хроничари и писци. Нешто детаљнија обавештења односе се на такозвано „прво крштење“ Руса у другој половини деветог века, у доба патријарха цариградског Фотија и Светих Кирила и Методија. То су први конкретни додири и контакти Руса са православном Византијом и њеним хришћанским мисионарима. После тога је уследило крштење кнегиње Олге око 957. године, а она је била баба кнеза Владимира у чије време је извршена коначна христијанизација руских племена као најбројнијег словенског народа.

АБСТРАКТ**Кључне речи:**Christianization,
Russians, Byzantium,
Kiev, Constantinople,
Princess Olga, Prince
Vladimir, Orthodoxy,
monasticism

Centennial spiritual influences, which came from the neighboring Byzantium and Constantinople, precede the final Christianization of Russian people. These spiritual contacts are noted by some Byzantine chroniclers and writers. More detailed information is related to the so called “first baptism” of Russians in the second half of the ninth century in the time of the Byzantine patriarch Fotios and Saint Cyril and Methodius. These are the first concrete connections and contacts of Russians with the Orthodox Byzantium and its Christian missionaries. What came afterwards was the baptism of Princess Olga around the year of 957, and she was the grandmother of Prince Vladimir, during whose time the final Christianization of Russian tribes, as the most numerous Slavic people, was carried out.

Рајд њримљен:

15.9.2016.

Рајд received:

9/15/2016

Рајд њрихваћен:

25.10.2016.

Рајд accepted:

10/25/2016

„Диван је Бог у светима својим, Бог Израилев“ „У вечни спомен биће праведник“. Ове речи Св. Писма и њихову истинитост најбоље потврђује управо личност и дело Св. равноапостолног кнеза Владимира, просветитеља Русије, или, како га Руси називају, „руско сунце“ (спомен 15/28 јула). Он је почетак, темељ хришћанске Русије јер је управо он коначно увео Русе у ред крштених, хришћанских народа. Узима се да је то било 988. године.

Када је реч о христијанизацији појединих народа, поготово Руса, добро је подсетити се на неке веома важне момен-те и околности које су довеле или условиле тако крупне и дугорочне духовне промене. Древни руски летописци средњег века ко-рене хришћанства код Руса траже још од времена Светих Апостола. Конкретно, пре-дање говори да је Свети Апостол Андреј Првозвани, брат Апостола Петра, долазио до Кијевских гора, поставио Крст и благо-словио га говорећи: „На овим горама ће за-блистати благодат Божија“. Такође, алузије на присуство хришћанства у овом делу Ру-сије чини и Блажени Јероним (+ око 420 го-дине)¹ који у својим делима помиње Хуне, Ските, Готе између река Дунава и Дона који су хришћани. Он је писао крајем IV и почетком V века. Исто чине рани црквени историчари Ермије Созомен² и Сократ Схо-ластик.³ Готе и друге народе помиње и Св. Јован Златоусти у својим беседама – пошто прихватају хришћанску веру, шаље им ми-сионаре. То је друга половина IV века. Има података о томе да је Св. Јован Златоусти у Цариграду богослужио и беседио у гот-ском храму, а његова беседа је симултано превођена са грчког на језик Гота.⁴ Епископ

1 Историјска дела Блаженог Јеронима су: О знаменитим мужевима, /De viris illustribus/ (PL. 23, 601-719)), Хроника (PL. 27,33-40), Житије Светог Павла пустињака (PL 23,17-28), Житије Светог Илариона, и Писма.

2 Эрмиј Созомен, *Црквеная истѳорија*. Санкт Петербург, 1851. 6,37.

3 Сократ Схоластик, *Црквена истѳорија*. Превод са руског Поповић, Г., Београд 1866; Шибеник 2002. 4,33.

4 Свети Јован Златоусти, *Осма беседа*, Омилије на Посланицу Јеврејима, у: J.P. Migne, *Patrologia cursus completus, series graeca* (PG) 63, 499/500. Maison Brepols, Turnhoutu (Belgie) 1857–1866.

Улфила,⁵ за кога сигурно знамо, није био само епископ Гота у Подунављу и Скитији: помињу се крштени Авари, Бугари и други народи у његовој епископији.

Код савремених, не само руских исто-ричара Цркве говори се о првом крштењу Руса које се доводи у време почетка де-ловања Свете Браће Кирила и Методија и Светог Фотија [1, 2, 3] (858–867; 877–886; +892) патријарха цариградског. Грчки, од-носно византијски извори говоре да су око 863. године двојица кнежева Асхолд и Дир кренули из Новгорода и напали са 200 лађа Цариград. Било је то доба владавине цара Михаила III (843–867) и патријар-ха Фотија. У своје две беседе које је тада изговорио преплашеним Цариграђанима, патријарх Фотије говори о Русима. Град је од освајања и пропасти спасила Пресвета Богородица. Из храма у Влахерни изнесе-на је њена риза-појас и ношена у Литији кроз град. Када су део ризе погрузили у море, настала је бура, руске лађе су пота-пане и опасност је одбијена [4]. У Кијев су се повратили са једним епископом (Михаило) и свештеницима који су тамо поучавали народ хришћанској вери. Многобошци су тражили да виде чудо како би поверовали, што је епископ и учинио. Наиме, тражили су да баца Јеванђеље у ватру и, ако не из-гори, повероваће. Епископ је то и учинио, и многи су поверовали и крстили се том приликом. Тако се хришћанска вера посте-пено и полако ширила најпре у Кијеву, кога с правом називају да је „мајка свих руских градова“. Сем овога, Свети Фотије помиње Русе као хришћане у својој познатој Ок-ружној посланици [5] коју је 867. године упутио поглаварима свих цркава на Исто-ку. У овој Посланици он први пут између осталог наводи све новине у богословљу и црквеном животу које су се појавиле у Цркви на Западу. Између осталог помиње и народ који се зове Руси (Рос): „Сада и они заменише безбожну веру коју су раније имали за чисту и неупрљану хришћанску

5 Сократ Схоластик, *Црквена истѳорија*. Превод са руског Поповић, Г., Београд 1866; Шибеник 2002. 4,33.

побожност, пријатељски себе стављајући као житеља и представника, уместо да нападају нас и да нас плене. И унутар њих толико се распали жеља ревносне вере“ [5].

У доба кнеза Игора у X веку контакти Руса са Грцима су чешћи. Тако се помиње, рецимо, полагање заклетве у храму Светог Илије у Кијеву пред Јеванђељем и Крстом. Ови контакти ће још више доћи до изражаја у време владавине удове кнегиње Олге (946–969), супруге кнеза Игора. Познато је да је она боравила у Цариграду 955. године у време цара Константина VII Порфирогенита (+959) и патријарха Полиевкета. О томе опширно говори монах Нестор у свом делу *Повјест времених љет* (ПВЉ), насталом почетком XII века. Олга је крштена и добила име Јелена, по имену мајке Св. цара Константина Великог. Том приликом јој је патријарх између осталог рекао: „Благословена си ти међу женама руским, јер заволе светлост, а таму остави. Благословиће те синови руски и у последњим временима унука твојих“ [6]. Утицала је на свог сина Свјатослава да се крсти, али овај то не учини, јер је већи део своје владавине провео у ратовима. Света Олга–Јелена [7] упокојила се 969. године, поштована од стране свих. За њу летописац каже: „Она би претеча хришћанској земљи, као Даница пред Сунцем, као зора пред светлошћу. Јер она сијаше као месец у ноћи, тако да и она светљаше међу људима неверним као бисер у блату, јер бијаху људи прљави од греха, неумивени Светим крштењем“ [6].

СВЕТИ ВЛАДИМИР – ДО КРШТЕЊА

Неизвесна је година рођења Светог кнеза Владимира [7]: око 960. или између 955. и 963. Каже се да је умро „у дубокој старости“ (Титмар Марсербуршки, 1012–1018). Мајка му се звала Малуша, била је слушкиња код кнегиње Олге, робинја, кћи Мала из племена Древлјани. Дакле, био је незнатног порекла по мајци. Детињство је провео са браћом (Олег, Јарополк), под старањем бабе Олге [7]. Отуда се може рачунати да је на њега баба Олга извршила

хришћански утицај. После Олгине смрти, Владимир је добио на управу град Новгород, где је такође био и Добриња, његов ујак по мајци. Јарополк, Владимиров старији брат, добио је на управу град Кијев. Отац им Свјатополк погинуо је 972. године. Тада долази до сукоба браће. У овом сукобу гине Олег, а ускоро и Јарополк. Остаје Владимир који сада напушта Новгород (980–981), осваја град Полоцк, а затим Кијев (вероватно око 978. године). У Кијеву дакле, око десет година влада као многобожац. Многобожачки је живео и понашао се, како бележе летописци. Имао је много жена наложница и око 12 синова са различитим женама: Пољакиње, Бугарке, Гркиње. За његове синове који су га касније наследили зна се да су рођени у хришћанском браку са византијском принцезом Аном. Тих година Владимир је побеђивао многа племена: Радимиче, Вјатиче, Печенеге, Варјаге.

Сем политичких прилика, Владимир је настојао да и изнутра стабилизује своју земљу. Био је ревносни многобожац, посебно одан паганским култовима, богу Перуну, Стрибогу, Мокошу, Весни итд. Главно божанство старих Словена, па и руских племена, био је бог Перун – бог грома и олује, Дажбог – бог кише, Велес – бог стада, Ладо – бог весеља, о чему податке остављају и рановизантијски писци, нпр. Прокопије у VI веку (О рату са Готима).

КРШТЕЊЕ

Када се говори о коначном крштењу Руса у време равноапостолног кнеза Владимира, сви савремени извори говоре о чудесном избору и опредељењу кнеза Владимира [8]. Њему су се у том тренутку нудиле многе могућности. Најубедљивије податке даје монах Нестор (око 1113. године) (ПВЉ). Окружење државе кнеза Владимира већ дуже време било је хришћанско. Сви околни народи су већ одавно крштени, само је било питање времена и прилика када ће Руси бити коначно крштени. Монах Нестор детаљно говори да су Бугари – мухамеданци нудили Владимиру да прими ислам.

Владимир је то изричито одбио: „Ово му би мрско: обрезивање удова и неједење свињског меса, а и уздржавање од пића. Зато рече: Русима је веома веселје да пију, не можемо без тога бити“. Понуду Германа, Немаца са Запада, такође је одбио. Али је и папине посланике одбио говорећи: „Идите одакле сте и дошли“. Исто је поступио и са јудаистима који су му говорили да је главно обрезивање, не јести свињетину, чувати суботу. Када их је упитао где им је земља, и када је сазнао да су за казну расејани по целом свету, он их је одбио говорећи: „Па како ви друге учите, а сами сте од Бога одбачени и расејани? Када би Бог љубио вас и закон ваш, не бисте тад били расејани по туђим земљама. Зар и нама исто то мислите да донесете?“ [6] Дошао му је од Грка филозоф који му је детаљно говорио о основним истинама хришћанске вере почев од Старог Завета, Јеванђеља, тумачећи главна места. На крају су му предочили веру у крај овога света, земаљског живота и праведни суд Божји. Показали су му икону Страшног суда и вечну судбину и грешника и праведника, и предложили му да се крсти. После тога, ради коначног и чврстог опредељења Владимир шаље десеточлано посланство најпре код мухамеданаца Бугара, затим Немаца, а онда одлазе у Цариград. Били су свечано дочекани и примљени. Присутствовали су у храму Премудрости Божије (Јустинијанова Света Софија) на Светој Литургији. Била је празнична Служба, упаљена кандила, појање хорова. Када су се вратили кнезу са великим даровима, одушевљено су говорили о боравку у Цариграду: „И дођосмо код Грка, и уведоше нас тамо где служе своме Богу, и нисмо знали да ли смо на небу или на земљи. Нема на земљи таквога погледа и лепоте, и нисмо паметни како да о томе испричамо. Само знамо – онде Бог с људима пребива и служба је њихова лепша од свих оних у другим земљама.“ [6]

Грчки хроничари и писци бележе Владимиров поход на Херсон (Корсун), односно Крим 988–989. године [9]. Опсада града трајала је око девет месеци. У међувремену

му је стигло посланство из Цариграда које нуди брак са Аном, сестром византијског цара Василија II. Услов Грка био је да се Владимир крсти, што је он и учинио. Принцезу Ану доводе у Корсун. Владимир је у међувремену ослепео. Прогледао је тек пошто се крстио [10]. Црквени песник у Служби Светом кнезу Владимиру управо овај тренутак ослепљења и повратка вида упоређује са чудесним обраћањем Савла, будућег Апостола Павла, на путу за Дамаск – Савле је пао са коња обасјан чудесном светлошћу (Дап 9:3:18). После ових догађаја кнез Владимир одлази у Кијев и тамо почиње масовно крштење народа у водама реке Дњепар. О томе говори и Иларион у свом делу *Слово о закону и благодати*, затим Јаков монах у делу *Памјати и похвали*. То је такозвана *Корсунска легенда* о крштењу Руса. Грчки писац Јован Скилица и Јахја Антиохијски о истом догађају говоре из свог угла. Кажу да је 986. године Владимир претрпео пораз од Бугара, а 987. избио је грађански рат у Византији. Наиме, познати великаш Варда Фока подигао је устанак против цара Василија. Цар Василије је у тешкој ситуацији тражио војну помоћ од кнеза Владимира. У том контексту је и нуђен брак са принцезом Аном и крштење Владимира. Године 988. Руси су са 6.000 војника помогли цару Василију да угуши побуну Варда Фоке [9]. Руси су том приликом освојили Херсон, а град Корсун је освојен 989. године.

Као званична година крштења Руса узима се 988. Крштење је масовно обављано на велики празник Богојављење. Кнез Владимир је том приликом добио име Василије, по цару Василију II (976–1025) који му је био кум на крштењу. Брак са Аном могао је бити склопљен 989. или 990. године.

ПОСЛЕ КРШТЕЊА

Савременици говоре о брзом ширењу вере, рушењу идола и кумира, грађењу храмова по градовима и селима, ширењу писмености. Ратујући са другим племенима и још некрштеним народима ширио је

хришћанску веру. Истакао се у чињењу добродетелности, помагању сиромашних. Био је сушта супротност од оног некрштеног Владимира многобошца. С пуним правом се назива крститељ и просветитељ Русије и равноапостолни, као што је то био Свети цар Константин Велики (+337), први хришћански владар у Римском царству. „Он је проповедао Христа не само речју, већ и својим личним примером.“ Укратко речено, Свети Владимир је крстивши се доживео личну и потпуну унутрашњу духовну промену, „победио је самога себе“ као многобошца и паганина [11]. Упокојио се 15/28. јула 1015. године. Погребен је у храму Пресвете Богородице Десјатина у Кијеву. Монах Нестор за њега каже да је „нови Константин великога Рима, који се сам крстио и људе је своје крстио, тако и овај учини подобно њему. Ако и бијаше раније на грешну страст похлепан, касније би приљежан покајању... нама пак остаје да се молимо за њега Богу, јер њиме Бога познасмо“.

Истовремено се у Русији ширило монаштво [12, 13] под директним утицајем Свете Горе Атонске, која је управо у време источно-ромејских царева Јована I Цимискија (969–976) и Василија II (976–1025) добила чврсто монашко устројство, монашки типик или устав – *Цимискијев типик* [14, 15, 16, 17]. Један од најстаријих познатих по имену руских монаха подвижника јесте Преподобни Антоније Кијевопечерски (+1073) [13] и Преподобни Теодосије (+1074) [12, 13]. Преподобни Антоније је једно време боравио на Светој Гори. Тамо је Антипа (његово световно име) вероватно у манастиру Есфигмен примио монашки постриг. У Русију се вратио око 1013. године и наставио свој монашки подвиг на обалама реке Дњепар у околини Кијева [13]. Био је склон усамљеничком, идиоритмијском начину подвига. Подвизавао се у Лаври (Печора) у Кијеву. Ова Лавра ће вековима касније, све до наших дана давати највеће духовнике-подвижнике, о чему сведоче сачуване Свете мошти преподобних монаха и подвижника. Канонизовано је

118 преподобних монаха из Печерске лавре [18, 13]. Преподобни Теодосије, ученик Светог Антонија, прави је оснивач општежића у Печерској лаври. Овде је буквално примењен типик Преподобног Теодора Студита из Цариграда. По много чему, не само у Печерској лаври, већ и у многим другим манастирима широм Русије, монаси су уобичавали подвиг монаха у Пелестини, односно у Светој Земљи, угледајући се на Преподобног Саву Освећеног, Јевтимија Великог, Јована Ћутљивога и друге [12]. Преподобни Теодосије био је први игуман Печерске лавре, како сведочи његов животописац и ученик монах Нестор, такође подвижник у овом манастиру. С правом кажу да је био „лоза плодовита винограда Христовог“ и „отац руског монаштва“, како га назива Г. Федотов. Преподобни Теодосије рођен је у имућној породици. Још од младих дана имао је монашке склоности, био је љубитељ књиге и писања, у свему скроман и једноставан. У Печерској лаври замонашио га је његов духовни отац, преподобни Антоније. Старао се Теодосије као настојатељ лавре да уведе и уреди општежиће – киновију, живот монаха у заједници праћен свим врстама послушања и одрицања од своје воље. Овде су заиста ударени чврсти и трајни духовни темељи монаштва у Русији, одакле се оно ширило вековима на све просторе руских земаља. Монаштво је, то треба поновити, не само у Русији увек најбољи и најтачнији духовни показатељ и барометар који говори о степену и дубини свецелосне духовне християнизације једног народа и његове Цркве. Код Руса, све ово је почело коначним и добрим избором и јеванђељским опредељењем Светог равноапостолног кнеза Владимира – Василија, молитвама *Господе Исусе Христе, Боже наш, спаси и помилуј нас! Амин!*

SUMMARY

This work has been created on the occasion of the thousandth anniversary of death of Prince Vladimir (1015–2015), the educator of Russia. Russians call him the “Russian Sun”

and he represents the beginning – the foundation of Christian Russia, due to the fact that it was exactly him who finally led Russians into the order of baptized, Christian people. The study deals in brief with circumstances in which Russians, as the most numerous Slavic people, were eventually baptized in 988. The oldest written sources and information have been analyzed, as well as objective circumstances, which enlighten the person and work of The Equal of the Apostles Saint Vladimir, who definitely led himself and the whole Russian people into Christianity, who came here from the East, from Constantinople.

Although he had the possibility to choose between different religions and beliefs, he opted for Orthodox Christianity. The mass baptism of people was performed in the waters

of the River Dnepr in Kiev. Contemporaries speak of the fast spreading of religion, destroying idols, building temples in towns and villages, spreading of literacy. By waging war with other tribes and peoples, which had not been baptized yet, Prince Vladimir spread the Christian religion and he distinguished himself by doing good deeds and helping the poor.

Soon the first and oldest monastery appeared in Kiev – Kiev-Pechersk Lavra, as the most important spiritual centre and source of monasticism in Russia until nowadays. At the same time monasticism spread in Russia under the direct influence of The Holy Mountain Athos, which under Eastern-Roman tsars John I Cimiski (969–976) and Vasilis II (976-1025) got the solid monastic order, monastic typikon or constitution – *Cimiski's typikon*.

ЛИТЕРАТУРА

- Евстрадиадис, Т. (1904). Цариградски патријарх Фотије и његово значење у историји деобе цркава. *Бојословски гласник*, 6, 179-182, 258-266, 321-329, 423-428.
- Евстрадиадис, Т. (1905). Цариградски патријарх Фотије и његово значење у историји деобе цркава. *Бојословски гласник*, 7, 38-42, 95-100, 170-176, 252-256.
- Поповић, Ј. (1973). *Житија светих за фебруар*. Ваљево: Манастир Ђелије.
- Mango, С. (1958). *The Homilies of Photius Patriarch of Constantinople*. Washington: Dumberton Oaks Studies Three, 77, 95-99.
- Поповић, Р. (2011). *Васељенски сабори – одабрана докуменција*. Београд: Висока школа – Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију, књ. 2, 421-322.
- Косовић, Н. (уред.) (2003). *Повијесни минутих љети или Несћоров љетиопис*. Београд: ИКП Никола Пашић, 37, 42, 54, 68.
- Поповић, Ј. (1975). *Житија светих за јули*. Ваљево: Манастир Ђелије, 265-275, 354-369.
- Василик, В. (2015). *О чуде руској историји и наследиш Святојо равноајосћольној князя Владимира*. Преузето са www.pravoslavie.ru/put/80944.htm.
- Острогорски, Г. (1993). *Историја Византије*. Београд: Просвета, 289-290.
- Василик, В. (2013). *Ошражение дипломатии Святојо князя Владимира в древнеруской имнографии*. Преузето са www.pravoslavie.ru/arhiv/63029.htm.
- Максимович, И. (2011). *В чем нравственна сила Святојо Великојо князя Владимира?* Преузето са www.pravoslavie.ru/put/47781.htm.
- Федотов, Г. (2005). *Светийиелы сѣаре Русије*. Београд: Логос, 47-59.
- Кончаревић, К. (2003). *Пушевице руске монашке духовности – анџолоџија руској сѣарашиџва 11–19. века*. Крагујевац: Издавачка установа Епархије шумадијске, 23-37.
- Ангелопулос, А. (1997). *Монашка заједница Свете Горе*. Манастир Хиландар.
- Цимискијев џиџиик (Трагос – јарац) (972). 64-71.
- Панајотис, Х. (1994). *Светија Гора Аџонска*. Београд: Просвета.
- Папахрисанту, Д. (2003). *Аџонско монашџиво – џочеџи и орџанизација*. Београд: Друштво пријатеља Свете Горе Атонске.
- Шмеман, А. (1994). *Историјски џуџи џравославља*. Цетиње: Митрополија црногорско-приморска, 338-339.